

VI.

"Versailles."

"Hskottelehan jälleensyntymiseen?"

6.

Kävin vielä kaksi kertaa Whitewayssa, toisen kerran illalla, toisen sunnuntiaamuna. Illalla olin mukana etä-hartaudessa eli konsertissa ja huomasin hämmästykseni, että pienessä, syrjäisessä koloniassa oli todellisia taiteilijoita. Ukon-jen soitin oli ensiluokkainen, - seut. on ~~ollut~~ niin houkutteleva soitto-kone Amerikassa ja tinnikiin verrattain isom musikkihallissa tulivat ään^{et} ^{sestä} sivuilta että edesti. Pianisti niinkään oli etevä, ja orkesteri, joka oli kokoonpantu lapsista ja nuorista, osoitti, että harrastusta oli ^{paljon} ~~suuresti~~, joskin tahto vielä oli puutteellista. Se mikä enimmäin kiinnitti huomiotani ja väkisti mieltäni, oli kaikkien täsnäolijain onnellinen ~~alkuvuorot~~ ja ~~muut~~ rauhallinen ilme.

Konsertin jälkeen Mr. Newberg ~~esitti~~ veti minut ~~minut~~ mukanaan korokkeelle ja esitti julkisesti koko yleisölle, ke-
toen mistä kaukaa olin tullut ja kuinka Totuudenetsijän tunnin suu-
ta myötätuntoa Whitewayta kohtaan. Yleisö vastasi innokkaalla ki-
tentaputuksilla ja minä puolestani kiitin lyhyessä puheessa. Sitten
monet tulivat puhuttelemaan minua, kyselivät Euroopan maista
ja kaupungeista, sillä kaikki eivät läheskään olleet Amerikassa
syntyneitä, ja kertoivat avoimelisesti jotain osasta elämästään.

- Eikä tohtorikin muuttanut tänne Whitewayhin? ky.
syy äkkiä joku puhtaalla suomen kielellä, ja hymyilevä nuori
mies tarttui käteeni. - Olisi meitä sitten edes kaksi suomalaista!

- Minulla on perhe Suomessa, vatsasi.

- Sen parempi. Perhe mukaan.

- Kiitoksia paljon, mutta minulla on työ ja teh-

täni Suomessa.

- Onko sitten suurempaa tehtävää kuin työ jussa-

86) on valtakuntaan puolesta?

- Entä jos sitä työtä Suomessakin tehtäisiin?

- Aiottako perustaa tällöisen siirtolan Suomeen?

~~Myös~~ uteli nuori mies innokkaasti. - Silloin muuten sinne.

- En tiedä vitilää. Meillä ei ole rahoja. Mutta voidaan suorittaa valmistustyötä.

- Ei suinkaan tämä nyt rahoista riipu! huudahti maamieheni melkein halvaksiin.

Oi nuorten usko, ajattelin ~~si~~ heljää.

- Kysykää vain Mr. Newbergiltä, sanoin ääneen, - kuinka paljon hän ensin pani rahoja tähän, kukaan hän osti maan ja rakensi ensimmäiset talot ja perusti yhteisen rahaston. Hänhän oli miljonääri amerikkalaisen mittapuun mukaan, - kuvitelkaa, mita summia se on Suomen rahassa.

- Sitä en ole tiennytäkään, vastasi nuorukainen hieman nolostuneena.

- Mr. Newberg ei siitä kerkeäile, mutta eihän siinä mitään paha ole. Mikä ei mammona saisi palvella Jumalan valtakuntaa? Miksi mammonan aina pitäisi olla keskeisimmän käytännöllisen kysymyksen niin onnellisella tavalla. Mutta suoka anteesi, rakis ystävä, täällä näkyvät olevan toivotaikin, jotka haluavat puhutella. Oli erittäin ^{hauska} nähdä, että suomalaisen mies on mukana tällöisessä jolossa yrityksessä.

- Niin, mutta luovutkaa minulle, tohtori, sanoi nuorukainen kätellensäni hyvästi, - että kirjoitatte mi-
seulle, jos tällöinen siirtola sytyy Suomeen. Nimeni on Onni ~~Suomi~~ ^{nuori}.

Lupasin ja käännyin toisten puoleen.

Sunnuntiaamuna olin läsnä n.s. esitelmässä. Se oli pieni jumalanpalvelus, tosin ilman seremonioja, mutta kauniin yleis-
soittonsa ja yksinlaulunsa puolesta, ja puhujan esiintyi Mr. New-
berg, ~~ja~~ kertoen uudesta amerikkalaisesta liikkeestä, teknokratian.
Hän toivotti sille sydämehtien kaikkea menestystä, mikäli se vilpiti-
tomisti tarkoitti ja tavoitti kaikkien ihmisten parasta, mutta sanoi epäilevänsä yleensä kaikki yhteiskunnallisia uudistuksia, jotka
sivät perustuneet ihmisten sisäiselle mielenmuutokselle ja uu-

87) Destasyyntymiselle. Jollei yksitö tule uudeksi, ei tule yhteiskun-
ta, hän sanoi. Ihmiset erhtyvät, kun he aina ja ensimmäiseksi ajat-
televat leipää, s. o. aineellista toimeentuloa. Aineellinen toimeentulo
on asiaankuuluvaa ja se tulee itsestään, kun ihminen ensin etsii
onnelan vattakuntaa. Kristuksen opetuksen mukaan kaikista tärkeä
on ensin Jumalan vattakunnan etsiminen. Tämä etsintä muun-
ta ihmistä, vapauttaa hänet itsekkyydestä ja kasvattaa hänessä
siltä uutta ihmistä, joka kykenee tekemään työtä Jumalan vatta-
kunnan tulemiseksi, koska hänessä on herännyt rakkaus kaik-
kia kohtaan.

Tuo oli kaikki kauniista ja totta, ja minä tiesin,
että Mr. Newberg itse kulki siltä tiellä, mutta olivatko kaikki yhtä
selvillä asioilla? Oliko esim. kansalaiseni Onni ^{Hus} Saari?

Kuinka olikaan, olimme Mr. Newbergin kanssa käy-
neet muutamissa kodeissa, ja ne olivat tehneet minun hyvin vaikutuk-
sen: niissä vallitsi rauha ja omoi, hyvä tahto ja iloinen mieli. Olimme
myös käyneet kouluissa parilla tunnilla: pikku lasten ja keskikoulun
glimmillä luokalla. Kaikkialla süsteyttä suojissa ja juhtavilla lasten
kasvoilla. Kukaan ei näyttinyt väsymystä. Leikki, voimistelu ja ruu-
miillinen työ vaihteli aivotonmuksuksen kanssa, ja tuonneilla oppilait-
näyttivät tuskavoisilta ja huvitetuilta. Yleinen vaikutelmani oli
Whitewayn oltiin päästy niin lähelle ihanneyhteiskuntaa kuin
nykyoloissa oli mahdollista. Samalla käsitin Mr. Newbergin kau-
nan, että tällainen elämä oli toteuttavissa ainostan pienis-
sä siirtoloissa - toistaiseksi.

- Mutta eikö kukaan täällä kaipaa tietoa maail-
man elämästä ja poliittisista vaiheista? kysyin.

- Kirjallisuutta hankitaan laiankirjastoon - tietys-
ti vakioimalla - ja sanomalehti saa jokainen vapaasti tulla. Si-
tä täällä mikään ole kielletty. Radio on useimmissa kodeissa. Mutta
harrastusta politiikkaan jonkun verran puuttuu, seltti Mr. New-
berg hymyillen. - Alkii unohtako, rakas tohlo, että tämä on
valioväkeä. Täällä ollaan vapaasti tahdosta, ei pakosta.

- Mutta kuinka di maailmansodan aikana? Eikö
teitä vradetta mukana sotaan?

- Kehotettiin kyllä, mutta meidät jätettiin rau-
haan. Ympäristö tuntee meidät, se tuntee kristinuskomme, se

88) näkee, että todella tahdomme seurat. Kristusta. Sitapaitsi sattui
min, että täällä syntyneet ohivat pieniä lapsia maailmansodan aika-
na ja me muut taas yli-ikäisiä. # Eivät sodan harrastajatkaan
voineet tuomita meitä suorastaan velvollisuuden laiminlyönnisestä.
Tämä kuten sanotta oli sattuma, hyvä onnessamme. Olimme kyllä
yksimielisesti päättäneet kuolla, jos meitä vaativalla viedittä-
siin aseita kantamaan, - mieluummin kuolla itse ammuttuna kuin
tuhota toisia ampumaan. Sitten kaikesta kuitenkin pelostuimme,
vaikka monen mielestä olisi ollut ihana kärsiä marttyyrikudema
kuten Mestarisimme. Kuolla on itse asiassa helppoa.

- Mutta elää tällaisissa oloissa on minuista
myös verrattain helppoa, jistää väliin.

- Epäilemättä ulkonaisesti. Mutta ilostamme
huolimatta olemme vakava väkeä. ~~Ennen~~ ^{Ennen} tiedä, rakas tohtori,
mitä taisteluista itsekkyyttä on omasta sisästä. Täällä jokain
nen tietää, että itsekkyyys on voitettava. ~~Se on~~ ^{ahjottomasti}. Eläminen kanssa
ei voi leikkiä. Todellinen elämä ~~on~~ ^{eläminen} täällä moraalin alalla. On
han se sitä kaikkialla, mutta tarkoitan, että se täällä on tie-
toisesta sitä. Kukaan ei saa renkisesti väryä. Ja jos se tapahtuu
- sillä ihminen on kaukana täydellisyydestä - ovat toiset den-
ti tukemassa ja auttamassa. Ennen kaikkea lapset! Te ette
aavista, tohtori, mikä ikuisesti pulppuva oikeuden ja totuuden läh-
de on lapsen sielu. Lapset ovat meidän rippi-isämme. Tietysti
emme rokante heidän nuoria, valoisia sieluympänsä synnintunnustuk-
sillamme, - se ei ole tarpeen, se olisi väärin, - mutta pieni kes-
kustelu lapsen kanssa auttaa suuria vaikeuksia voittamaan.

- Sen urkon, rakas Mr. Newberg. Sen sain
kokea ensimmäisellä kerralla, muistattehan, kun lyhtärene saati
toi minut kotiin. Mieleni ei kyllätkään ollut sarkaa, mutta
keskustelu ^{nikku} ~~pitäen~~ Nellien kanssa oli ~~hyvä~~ ^{hyvä} kuin vieras-
tunti ^{oasuu} kylpy.

1stnessani iltapäivällä kaupungin hotellissa mie-
tiskelin kukaan, millä keinoin Whitewayn tapainen suutola olisi
~~se~~ mahdollinen perustaa Suomeen. Aina kuitenkin pyysähdyin sa-

89) maan; vaikka ihmisiä olisi, täytyisi olla rahakin. Kaikki tämän
suuntaiset yritykset ovat epäonnistuneet, ~~vaikka joku~~ kun
on alettu velkaa tekemällä. Yksilöinä voimme niissä oloissa ta-
hanaa olla kristittyjä hengeltämme ja elämäntämme, mutta jos
meitä on monta yhdessä, jos tahdomme auttaa toisiamme ja saa-
ilmaa esimerkkiä näyttämällä silloin mammonan täytyy meitä
palvelella. Voimme aina kuolla totuuden puolesta - minkään jär-
sus, - kun mammona kieltäytyy palveluksestamme, mutta eli-
mä totuuden puolesta edellyttää, että meillä on vaita mam-
monan yli. Mammona ei ole raha yksin. Mammona on kaikki,
mitä kuuluu persoonalliseen elämään. Raha on vain symboli-
jos rahaa ei olisi, pukeutuisi mammonan toiseen suotoon.
Mammonaa emme voi paeta. Se on voitettava. Se on voitettava en-
sin hengen ja totuudessa, sitten tosi teossa.

Heräsin näistä mietteistä siihen, että ~~heräsin~~
~~portierin äänen~~ ~~pujotus~~ ~~pujotus~~ portierin äänen ~~si~~ ~~si~~ ~~si~~ ~~si~~ ~~si~~ ~~si~~ ~~si~~ ~~si~~ ~~si~~ ~~si~~
Caesarin:

- A messenger from Professor Batory to see you
Dr. Kotka. Ovatko hienet vastaan?

- Kyllä, vastaan empimättä, vaikkon ~~minulle~~
muistamut kuullessi koskaan professori Batoryn nimen. Ja mit-
ä asia hänellä ^{minulle} oli, että oikein lähetti palvelijansa?

Koputettiin ovelle. Joku hotellipalvelija nähti-
västi avasi ja sulki sen taas viereen jälkeen, kun tämä oli astu-
nut huoneeseen.

Kuunastuneena katsehti vierasta - melkein sil-
miäni epäillen. Hän oli nuorukainen, sangen kaunis tuommoin tuk-
kineen ja säteilevine silmin, ~~mutta~~ ~~mutta~~ ~~mutta~~ ~~mutta~~ ~~mutta~~ ~~mutta~~ ~~mutta~~ ~~mutta~~ ~~mutta~~ ~~mutta~~ ~~mutta~~
mutta se hän ei itseään ollut
mitään - nuorukaisia oli maailmassa paljon. Mutta hänen pukunsa.
Hänellä oli yllään tummansininen polvin saakka ulottuva sametti-
nen vaita, jaloissa ^{vaita} ~~vaaleansiniset~~ ~~vaaleansiniset~~ ~~vaaleansiniset~~ ~~vaaleansiniset~~ ~~vaaleansiniset~~ ~~vaaleansiniset~~ ~~vaaleansiniset~~ ~~vaaleansiniset~~ ~~vaaleansiniset~~ ~~vaaleansiniset~~ ~~vaaleansiniset~~
varleansiniset silkkisukat ja ornatit
kenjat. Oikeassa kädessään hänellä oli sininen tuihto-hattu, ja kun
hän tervehdi syvästi kumartuen, näkyi, että vasen käsi jäteli ho-
miekkun, jonka jaa kohotti vaitaan reunustaa selän takana.
Näkyi myös valokyseltä, että joku oli puettuna vaaleansiniseen
silkkiseen hovipukuun.

~~Tehtiin~~ ^{spullen} ~~että~~ jokin erehdys oli tapahtunut, sanoin ystävällisesti:

— Minä olen tohtori Kotka Suomesta. Onko teillä todella asiaa minulle?

— Yes, sir.

Nuori ~~heinen~~ ^{heinen} avasi väntensä, niin että hänen oivertamatta ~~kuusi~~ ^{l'ancien régime} aikuisen hovipukunsa kokonaan näkyi, siirsi työväihattunsa vasemman käteensä ja otti oikealla kädellään vyötäisiltään kirjeen, jonka hän kumartuen ojensi minulle.

Kirje oli todella osoitettu minun nimelleni, ja uteliaani sen avasin. Se oli ranskankielinen ja kuului näin:

„Professori ~~Dr~~ Stephen Batorylla on kunnia kutsua tohtori Ensio Kotka käymälle luokseen. Pyydetään, että tohtori Kotka seura ~~antaisi~~ ^{antaisi} tämän kirjeen tuojan.“

Sinä kiikki.

— Suokaa anteeksi, että kysyn, ^{ranskaksi} sanoin ^{flahetille} ~~flahetille~~ muttei tuntelko professori Batory minut? En muista ennen kuulleen hänen ^{nimen} nimensä.

Kaunis ja miellyttävä hymy levisi nuorekaisen kasvoille.

— Mais oui, hän vastasi samalla kielellä, — professori Batory on tohtori Kotkan vanha ystävä.

— Merkillistä, ja oletko te nyt valmis viemään minut professorin luo?

— Olen, auto odottaa alhaalla.

— Asuuko professori tässä kaupungissa?

— Oh non, meillä on parin tunnin automatikka.

— Meidän on kai paras silloin lähten heti.

— Kuinka suvaitsette, herra tohtori. Mutta tiedän, että professori odottaa meitä.

Siieppasin ^{stin} lakkini ja autotakkini, ja yhdessä kiirodimme ulos odottavan auton luo. Portieri ~~katsoi~~ ^{heitti} meihin ja vrosikin kumpuunani sanzen uteliam katseen. Mieleeni väkhti, että kysyisin portierilta, ~~täisikö~~ ^{täisikö} hän, kuka professori Batory oli, muttei ~~se~~ ^{se} hillitsi

9) Itseäni. Olikun mielestäni ajatella merkittäviä ~~ryöstä~~ ^{prossitusta},
vaikkakin n.s. kidnapp-historiat olivat melkein rauudessa Amerikassa.
Eihän kukkaan tunnemat minua - vielä vähemmän varallisuuttani.
Nauron hetkelliselle epäilykselleni ja astuin reippaasti isoon ^{u:}
^{huonon} ~~huonon~~ ^{avasi autot... odottava} ~~avasi~~ ^{huoneeseen} lukeija.
^{peuran} ~~huoneeseen~~ ^{antoi} - Onko teillä, herra tohtori, mitään sitä varten,

että istua kanssanne täällä takana? Kuulin nuoren läheltä kysyvän,
- Ei tietenkään, vakuntin itse asiassa tyytynyt

seni, ja nuori mies astui vaimuun, mutta ei istunut peräosalle.
^{olevaksi} ~~vain~~ ^{avasi} toisen pienistä etutuotteista ja ~~istui~~ ^{asettui} sille
sivunttariin, niin että hänen kasvonsa olivat ^{ruokaleksi} vaimun päin käänty-
neet.

Lakeija istui etapolelle ajajan viereen, ja samassa
lähdimme liikkeelle - kaupungista ulos, mutta ei Whitewayhin pu-
sua toiseen suuntaan.

Koetin rauhassa mietiskellä, olinko koskaan kuul-
lut Stephan Batoryn nimen ja kuinka oli mahdollista, että olin sen
unohdannut. En päässyt mihinkään selvyyteen.

^{nopean} ~~nopean~~ ^{uteliain} Nuorukainen oli silloin tällöin heittänyt minun
~~akselin~~ silmäyksensä - sen huomasi, - mutta vaikei kohteliaasti,
kunnes itse suvaitsisin puhua.

- Lopulta päätin kysyä - puhuimme yhä ranskaa, -
osaisiko nuori läheltä ratkaista ongelman.

- En oikein ymmärrä, sanoin, - kuinka en mi-
lentään jaksan muista, missä olisin tavannut professorin Batoryn.

Nuorukainen katsoi ^{menun} ~~ylös~~ iloisesti hymyillen.

- Oletteko ennen ollut Amerikassa, herra tohtori?
hän kysyi.

- En, tämä on ensimmäinen kerta.

- Oh, sitten asia on selvä. Te olette tavannut
professorin Euroopassa.

- Niin, mutta kuan en muista ketään hänen ni-
mistä henkilöistä.

- Sehän on selvää, herra tohtori. Professori ei käyt-
tä Batoryn nimeä Euroopassa.

- Aa, mitä nimeä hän Euroopassa käytti?

92)

^{Werner}
— Sitä ennen ei ole lupa itonaista, si kohtelias,
mutta sargen pättäväinen vastaus.

Uusi mysterio, joka kuitenkin sebritti edellisen.
Enhan voinut muistaa henkilöä, joka piili oudon nimen takana.

— Professori käyttää siis eri nimiä erdomean-
osissa — ehkä en maissakin? kysyin nuorelta toveriltani.

— Nähtävästi.

— Mutta minkä tahdon? Mitä syytä hänellä on
muuttaa naamaria paikasta toiseen?

Ei mitään vastausta, mutta nuorukaiseen kat-
seessa oli hiljainen moite.

— Käytinkö liian kärkeä kieltä? sanoin
~~katuen~~ katuun. — Suokaa anteeksi. Mutta ymmärrättekin ti-
lanteen: eikö koko tämä asia ole hieman salaperäinen?

^{miellyttävä}
— Miksikä salaperäinen? kysyi ^{kuulppanisi} ja kää-
ni hymynsä loisti taas hänen kasvoillan. — Professori Batory
eliä aina incognito. Hänen täytyy se tehdä, ei itsensä takia, vaan
ihmisten. Te tullette kyllä sen ymmärtämään, kun tapatte hänet
ja tunnätte, kuka hän on.

Tämä vastaus pani minut miettimään. Se ai-
van kuin varahutti minua. Ei suinkaan professori Batory
ollut — en uskaltanut ajatella ajatuksiani loppuun, mutta on-
nellinen aavistus täytti mieleni. Katsahdin nuorukaiseen, ja
aivan kuin hän olisi tiennyt ajatukseni, hän hymyili ja hänen sel-
mänsä antoivat ikäänkuin nujontavaan vastaukseen. ^{iloiset}

Nyt istuimme kauan ääneti.

— Professorille kienee tulla jona pieni huvilapaikka
kanssa? kysyin sitten. ^{oikeastan}

Käytin suuskalaista sana Château, joka ^{merkis}
see "linna".

Pojan silmit kävivät suuriksi.

— Professori Batorylla, sanoi hän, — on kaikissa
maissa, missä hän oleskelee, oma linnansa, mutta ei se ole pieni.

— Aa, professori Batory on rikas?

— En tiedä, kuinka rikas. Mutta ei raha oles-

93) kutsu hänelle meidän.

Sen kyllä olin arvanut, sillä ei monella Amer-
rikassakaan ollut sellaista autoa kuin se, jossa ajoimme. Ei tun-
nut tarinää, ei ääntä. Olisi voinut mainiosta lukea tie kirjoi-
sta. Oikeastaan huvitti ajatella, että tässä nuorena maailmassa olin
nähtävästi joutunut tekemisiin ainoastaan miljoonierein kanssa.

— Saanko kysyä, oletteko sukua professori Ba-
tortyelle, — ehkä olette hänen poikansa?

— En, vastasi nuoruksinen melkein kauhastuen,
— ei professori Batorty ole naimisissa. Minä olen vain hänen op-
pilaansa ja palvelijansa. Joskus hän käytti minua sihteerinä.

— Mutta professori Batorty ei opeta missään
yliopistossa?

Nuori toverini hymyili rakastettavan hymyään.

— Ei, missä yliopistossa hän voisi opettaa?

— Eikö hän ole oppinut mies?

Hymy yhä kirkastui.

— En usko, että on toista niin oppinutta kuin
hän. Mutta ei hän tietojani ony eikä hän opeta julkisesti.

— Mitä aineita te opettelitte hänen luonaan?

~~Nyt~~ Nuoruksinen taas kävi totiseksi ja silmieni
ilmestyi sama moite kuin äsken. Vastauksen jälkeen hän vas-
tasi:

— Luulin että te, herra tohtori, ymmärsitte asiat.
En muuten käsittäisi, miksiikä pääsette professorin puolelle.

Nyt minä puolestani kävin totiseksi ja tunsin
melkeä häpeävänä.

— Anteeksi, nuori ystäväni, kyllä käsitin. Mutta
ehkä tekin käsitätte, että minun on vaikea uskoa hyvään onnee-
ni.

— Oo, sen kyllä käsitin, vastasi nuori toverini taas
tuttavallisesti; — mutta eihän tällainen tilaisuus koskaan
tule ansaitsematta. Ei professori Batorty olisi kutsunut teitä
luokseen, herra tohtori, ellei se olisi ollut kotalossamme.

Nuo sanat hääsivät uskoani, että aavistukseni

94) tuisi ohr oikeassa.

— Vaivanko teitä kysymyksillänne / ~~muonijot~~
vähän saanko vielä jotakin kysyä?

— Mutta heidän tohtori, te olette kysyjä kukaan
paljon haluatte, kuului vilpelin vastaus. — Minä vastaan kaik-
keen, mihin ~~kykeneen~~ ^{voisin} ~~vastamaan~~.

— Minua jännittää teidän pukunne. Tehan tie-
dätte, että se on historiallinen puku. Te tullette suosiin kuin
Louis XII:nen hovista. Peruukki vain puuttuu. Miksikä olette
sitten puettu? Omasta halustako väicho professorin määräyksestä?

— Te ymmärrätte sen heti, kun joudumme
perille. Kyllä minua ~~niin~~ tämä puku miellyttää, mutta en saisi
ollakaan toisin puettuna. Professori Batory sanoo, että hän
elää satavuosisiksymmentä vuotta ajastaan jälessä ja että hän ei
miellytä nykyajan elämää, joka ei vielä ole saavuttanut tas-
painonaa.

— Mitähän professori "tasapainolla" tarkoittaa?

— En oikein tiedä, mutta ehkä hän tarkoittaa,
että nyky aika on murroskausi ja että uuden régimen elämi-
sen muoto ei vielä ole löydetty.

— Sangan luultavaa.

Istuimme taas onnisteissamme auton kiitäessä
eteenpäin ^{ehkä} sadan kilometrin vauhdilla.

— Nuori ystäväni, sanoin vihdoon, — te tiedät.
Te, kuka minä olen. Uskallanko kysyä teidän nimeänne? Te ette
näytä palvelijalta etteki tavalliselta sihteeriltäkään, joka
on suorittanut tutkinnon yliopistossa. Teistä on jotakin väin-
— kuinka sanoisin? — tuoretta ja tervettä, ettei ollenkaan us-
koisi teidän kukaan istuneen ~~näin~~ kirjassa ^{kirjojen ääressä}.

— Nimeni on Carignan, vastasi nuori love-
sini hymyillen. — Olen kyllä bachelier Sorbonnen yliopis-
tossa, mutta professori Batory tuli ja otti minut kasvatik-
seen ja sen perästä en ole ennallemmin saivastu enkä lukea

95) turhia.

- Carrignan, sanoin mielteissäni. - Sehen on vanha ranskalainen aatelissuku. Kuuluttako siihen?

- Olen viimeinen herttua de Carrignan, vastinpoika punastuen, - mutta eihän nykyisessä Ranskassa ole mitään tunnustettua aatelistoa.

- Ei valtiollisesti tunnustettua, mutta kyllä ihmiset tietävät, että vanhassa sinisessä veressä on perittyä ja -
loukka, ~~kuu~~ ^{kuu} ~~kuu~~ ^{kuu}

- Nykyään kuka tahansa voi ostaa itselleen aatelisarvon. Jollea erehdy, voi miljoonalla frangilla tulla herttuaksi, sanoi poika pienellä katkeruudella.

- Tus vain todistaa, kuinka suuria arvoista ^{aateluus} ~~se~~ yhti on. Mutta te sanoitte, että professori Batory otti teidät kasvatukseensa. Eikö teillä ollut vanhempia?

- Molemmat olivat kuolleet. Mukan enoni oli minulla hohtoojana. Mutta koska kaikki olimme köyhiä, oli hän enemmän kuin iloinen, kun ilmestyi joku, joka otti pitäkseen minusta huolta.

- Onko siitä pitkä aika?

- Neljä vuotta.

- Niinkö? Saenko sitten kysyä, kuinka vanha

olette?

- Olen täyttänyt kaksikymmentäkaksi vuotta.

- Sepä merkittävä, huudahden hämmästyneenä.

- Te näyttätte neljä - vusitoista vuotiaalta, vaikka kyllä arvasin, että olette jonkun verran vanhempi. Mutta kuinka olette sillosta valla säilyttänyt nuoren pojan ulkonäön, mon cher due?

Poika hymyili.

- Se on professori Batoryn ansio. Olin vanhemman ja paljon kuluneemman näköinen ennen, mutta hänen ruokajärjestelmänsä ja hänen tärnäolonsa teki minut uudestaan nuoreksi pojaksi. Syömme hyvin vähäsen.

- ja tietysti vain kasvisruokaa?

— Au nom du prince Batory, ^{soyez} ~~vous le~~ le bien-
venu, monsieur le docteur.

~~Savoir~~ ^{Oh} j'attelle, "professori" Batory onkin prinssi. Ken
tietää, mikä hänen oikea nimensä lieneekin?

Slovimestari ~~kosketti~~ ^{astutti} edellä, Carignan ja minä seu-
rasimme, ja meidän vanavedessämme ~~seurasimme~~ kulki ~~la-~~ la-
keijojen lauma. Nousimme portaita väämmällä, astuimme vesti-
byyliin ja kuljettuamme usean salongin läpi tulimme ^{upeaan} ~~huoneeseen~~
^{huoneeseen, jossa hovimestari kohteliaasti kumartauen sanoi:}

— Professori Batory odottaa teitä, herra tohtori,
hetken kuluttua. Mutta ehkä tahtotte ensin huuhdella kasvot-
ne ^{ja nauttia vähän viivokkeista.} ja jos jotakin haluatte, suvaitka soittaa kelloa.

Osoitteen kädetään pöydällä olevaa vanhana-
kuvista soittokelloa hän kumartui ja poistui. Carignan oli
jo ennen käijynyt seurastani. Olin yksin huoneessani ja kat-
soin ympärilläni. Ei ollut epäilystäkään siitä, että ~~huone~~
tässä huoneessa oli 1700: luvun ^{siis} kevyttä Louis XV tyyliä.
Versailles keskellä amerikkalaista erämaata! Kaikki oli mie-
lestäni ainoa ^{hvänsi} kuinka hienonäköinen olikaan Boule: kaappi tuossa
merkassa, kuinka aristokraattiset nämä kullan ^{siis} väriset tuolit
väreansinisine silkkitepposilla ^{päälystysineen.} Ja sänky luotta ^{siis}
sinisine ^{verhoineen} ~~verhoineen~~ ^{korkeista} kultaisestä kou-
nusta ^{arvokkaat} ~~laskivat~~ ^{noimista} ~~so~~ vuoteen ympäri. Tämä
hän oli kurinkantainen makuuhuone. Missi olinkaan luuo₂
tässä linnassa?

^{riisuuntuoksisessa} ~~huoneessa~~ ^{kirjassa} ~~huoneessa~~ ^{huoneessa} ~~huoneessa~~ ^{huoneessa} ~~huoneessa~~ ^{huoneessa}
Menin pesukaappiin luo ja huuhdeltiin ^{huoneessa} ~~huoneessa~~ ^{huoneessa} ~~huoneessa~~ ^{huoneessa}
sani näitä pelmeini lääniseen pyyhkeeseen tarkastelemaan ihastuksella
porstiinista runia, joka oli yltänpäri koristeltu mytologisilla ku-
villa ja maalauksilla.

Samalla huomasin, että pöydällä keskellä huone-
netti oli kulho täynnä kellanpunaisia ranskalaisia bigarööjeja
ja kristallikarahi ^{siis} tummanpunaisia ^{siis} viimein. En malttanut
olla ~~oita~~ maistamatta virkistäviä kirsikoita ja katumatta itset-
leni vähän viiniä, joka tulisen sähköisenä viitani suoniini.
En onia kairannut mitään, vaan olin valmi-

tusselle puolelle

Seinät ja katto ^{olivat} täynnä mustunkei kreikkalaisesta
taivastusta, mutta mikä hievelin pehmeys väreissä!

98) na menemään isäntäni puolelle. Aivan kuin käskehti koputet-
tiin ovelle ja palvelija tuli minua hakemaan.

Aurinko oli laskemassa, ja isot salongit, joi-
den läpi kuljimme, olivat jo hämärtyneissä. Saavuimme vihdoon
valaistun saliin, joka nähtävästi oli jonkunlainen odotushuone,
koska siinä liikkui useampia hovijenkuisia palvelijoita. Kaksi
heistä kääntyi korkean kaksoisoven luo. Avaten molempien puo-
liskojen he jäivät syvästi kumartamaan yksi kummaltakin
käden puolelta ja samaten kaikki huoneessa olevat lakeijat eli
hoviherrat ~~kaikki~~ seisovat kumartanein.

Saattajani astui kynnyksen yli ja häikäisevästi
kirkkaasti valaistun suureen saliin ja lausui:

— Qu'il plaise à Votre Altesse de recevoir
monsieur le docteur Kotka.

Hän äänsi nimeni Kotkaa, mutta en osannut
siihen kiinnittää huomiota. Sydämeni vavakhti niin, että se oli
hyppäsi kurkuuta. Mihin olinkaan joutunut?

Astuin kynnyksen yli ja seisoin kuin valomeres-
sä. Kristallikruunuissa katossa ja ympärillä seiniä seisovissa
hopeskandelaabereissa paloi ^{kenties} ~~varovasti~~ tuhansia kynttilöitä,
joiden valo varmasti oli voiton nykyaikaisista sähkölaitteis-
ta. Ovet sulkeutuivat jälkeeni. Minäkin suljin silmäni hetkeksi
ja arasin ne taas, ~~ottamaan~~ jotta ne tottuusista kirkkauteen.

— Terve tulo, herran lääkäri, kuuluu soinnukas
miehen ääni ~~keuhkasta~~ ^{hoidon} jostain.

Katsahdin ylös ja näin violetinväriseen hovipu-
kkaan juotun grand seigneurin istuvan sohvalle keskellä duo-
netta. Lähellä oli myös pari nojatuolia.

Rohkaisia mieheni, kumarran ^{sin} ja astuin eteen-
päin. Hienon näköinen herrasmies, joka arvailenkin oli ~~tuomari~~
hänen — ehkä kuningaskunnan ylhäisyytensä prinssi — niin, kuka
ja mikä prinssi? — nousi istualtaan ja ojensi minulle ystäväl-
lisesti kätensä. ~~Ettekö minun setä suudella?~~

Mutta nyt huomasi, ettei hän ollenkaan ol-
lut yleisen näköinen. Hänen parrattomat kasvonsa loistivat hy-

99) vii lahtoa ja hänen tuomenruskett, melkein mustat silmänsä säik-
kyvät lempeyttä, jos niin voin sanoa.

— Olee professori Batory, hän ilmoitti, ja minä
tunnsin, että minun piti ottaa häntä kädestä tavalliseen nyky-
aikaiseen tapaan. — Te näytätte hämmästyneeltä, rakas tohtori?

Hänen kysymyksensä nosti kukaan traken hartioitani.
— Kuinka voin muuta olla, herra professori? — En
tredi oikein, nälekö unta vai onko tämä totta?

— Isäluurahan, olkaa hyvä.
ja hän viittasi kädellään viereiseen nojatuoliin sekä
istui itse senhän paikalleen sohvan nurkkaan.

— Koko elämä on unta, hän sanoi; — mutta mikä
teidän mielestänne on tässä niin epätodellista?

— En sano, että mitään olisi epätodellista, vas-
tasin isäluurahan mukavaan nojatuoliin, — pikemmin kaikki on
uskomatonta. Tässä minä löysin Amerikka erämuassa tapaan
kopion Ranskan Versaillesista. Onko ihmeellistä, jos en ole us-
koa silmiäni?

Professori Batory hymyili. Hänen hymyssään
oli ilmiä tunnuttavaa ja samalla veitikkomaista, ja nyt huomasi,
että hänellä oli ~~olisi~~ hiukset vanhaan tapaan sidottu yhteen neis-
kassa silkkisillä ^{tuumont} rusetilla.

— Teidän lähettinne, herttua de Larignan, jatkoi
vielä, — vastasi ystävällisesti muutamien kysymyksiini, ja
hänen vastauksistaan — niin varovaisia ja jinnallisia kuin ne
olivatkin — ~~niin~~ ymmärsin, että tulisin sängen merkilliseen
taloon ja sängen rikkaan miehen luo, mutta kuinka olisin osun-
nut arviolta, ontuvani kuninkaanlaiseen liinaan — ja ehkä
kuninkaanlaiseen prinssiin luo?

— Jättäkäämme nuo kysymykset minun pes-
soonastani ja rikkauksistani, vastasi professori Terjuvalle kä-
denlukkuehällä, — sekin kaikki voi olla harhua, jos pidämme
Kiinni Calderonin sanasta, että elämä on unelma, tai vanho-
jen indiaalaisten uskosta, että kaikki on maajaa. Eikö mitään
muu ole teitä hämmästyttänyt, herra tohtori?

— Puhumattakaan siitä, että kahdennellakym-

100/ minennellä ruosadalla olen joutunut keskelle l'ancien régimeä, hämmästyttiä minua kärkeistä enimmäin teidän ystävällinen kutsunne, herra professori. Minkätähden olette antanut minua tulla luokseenne? Ymmärsin herran de Carignania puheesta, että te varsinkin harvoin otatte ketään vastaan?

— En koskaan itse asiassa. Tällainen tapaus on todellinen poikkeus.

— Sitä enemmän teidän hyötyenne minua hämmästyttiä ja yllätti.

Professori Batory hymyili.

— Olen kutsunut teidät tänne, herra tohtori, sentähden että olemme vanhoja ystäviä. Mutta te ette tiedä kukaan minua?

— Olen sanomattomasti hämilläni. En tahtoisin loukata teitä, herra professori, mutta totuus on, etten muista nähneeni teitä ennen.

— Sen kyllä uskon, mutta ehkä telette vielä muistamaan. Joka tapauksessa meidän ensimmäinen kohtaaminen oli niin hetkellinen, niin ohimenevä ja niin sanaton, että se on luonnollista, että olette sen unohtaneet.

Hämmästykseni yksi kasvoi.

— Missä ja milloin? Sain häden tuskin kysyttävä.

Professori nojasi taaksepäin ja katsoi muuttiväijäsenä kattokerrunaj.

— Sitä on kymmeniä vuosia, hän vihdoin sanoi. Kävin herran Helsingissä, Suomen pääkaupungissa. Kuulin siellä, että konsertin antaisi neuvon, mutta jo tunnettu laulajatar! Ja Basilier, ja koska kerron olin tuntenut hyvänä ystäväni näni erään kreivi de Basilierin Ranskassa, päätin mennä konserttiin myöskin nähdäkseni, olisiko laulajattaren ulkoisuus muuodossa mitään, mikä muistuttaisi vanhaa ranokalaista huyenotti serkua. Olin siis mukana konsertissa. Tunnustan mielelläni, että oli nautinto kuunnella nuoren teeskentelemättömän laulajattaren helkeitä ja pehmeää vaikeata ääntä. Vertsinkin eräs laulu, jonka hän ylimääräisenä lausui itse säestämättä itse.

101) seän pianolla, jätti minua unohtumattoman vaikutuksen, koska se oli sävellykseni minulle outo. Tähän olitte selvä: näköinen ja -kuuloinen, rakas tohtori, katsokaa nyt ja kuunnelkaa.

Hän ojensi hatunsa aivan kuin karkien olemaan ääneti - ja ihme ja kummi! Näin edesseni vanhan ylioppilas-talon juhlasalin oleskelussa, täynnä hallitunutta yleisöä, joka taputtia ja huutaa. Taiteilija: ovesta astuu sisään ja nousee lavalle valkoisiin puetta Ida Basilien hymyjellen ja kiittää. Mutta kun applodit vain tulevat yhä myöskymisemmiksi, hän astuu pianon ääreen, istuu, preludiot vähäsen ja ryhtyy sitten itse säestäen laulamaan siihen aikaan erittäin suosittua laulun "Fjorton år Frös jag visst, att jag var". Hänen sointuisan pehmeästi ja kirkkaasti hänen äänensä kaikuu, kuinka tyttömäisen kainosti hän laulun loputtua nousee, nousee ja poistuu.

Olin hmoissani, olin hallivissani, ja samalla ^{muistin} ~~kuulin~~, että minikin olin siinä konsertissa mukana. Mutta ~~lied~~ ^{istuin} jostain muutamia. Istuimme hetken hiljia.

- Professori, sanon ^{vihdoin} vapisevalla äänellä, - olen minäkin surkautoitte sanoa, jonkun verran selvänäköinen ja -kuuloinen, mutta tällä tavalla en ikinä osaa kutsua esille tuonne muistista elviä kuvia. Tämä on teidän kykyänne, herra professori, teidän taikaanne.

- Ehkä vihasen autoin muistianne, rakas tohtori, sillä olittehan itse samassa konsertissa?
- Olin, herra professori, olin, sen muistin heti. Olin silloin nuori poika. Mutta mistä te sen tietätte?

- Koettakaa ~~myös~~ itse muistella tavallista lajunnallenne. Ettekö nähty minua silloin?
Pinnistin muistiani. Näin itseni istuvana erään tädini kanssa ensimmäisellä tuolirivillä vasemmalla, mutta en saanut näkyäni ketään, joka olisi huomiotani herättänyt.

102/ tänyt päätösi tietysti laulajatar, joka mielestäni välistä loi
silmäyksen minuun tervehtiessäni.

Tunsin itseni sanomattoman noloksi.

— Alkää alkako keskeltä, rakas tohtori,
kuului professori Batoryan ystävällinen ääni. — Alkaka
alusta. Muistella, kuinka tulitte ulkoovesta sisään ja menit-
te jouduin luo, jossa pilettejä myytiin.

Tein työtä käskettyä. Katselin hengessäni,
kuinka tädin kanssa jouduimme jonoon ja arkel uskeleel-
ta lähemmme pilettilipontui. Tädin onnelli oli hieman her-
mostuneesti kohdistunut pääsylippujen ostoon, mutta mi-
nä katselin huoletonna ympärilleni, nauttien etukä-
teen odottamastani juhlaketkesta. Silloin katseeni äkkiä
kääntyi syrjään seisovan, ~~harras~~ pitkään hartiakap-
pään puettuun herrasmieheen, joka silmäihä minne tui-
kasti. Minäkin tuijotin häneen ja ihmettelin, että hän oli
~~minä pöyhä~~ ^{avropäin} ~~prähinetti~~, mutta että hänen ^{tukkas} oli niin kummalla tavalla
la kammattu riskaan päin. Olin jo huudahdusta "tati, katso!"
kannu mutta vierään hevon silmäys kielsi minua. Se oli sa-
malle ankan ja lempä.

— Herran professori, lausui nyt hilliten liiz
kutustasi, ~~mutta~~ ^{mutta} pelosta ravisten, — minä muistan.
Te olitte salaperäinen heura ^{steivessä} ~~vestibyytissä~~, josta en uskal-
tanut kenellekään kertoa, mutta jota usein lapsena kum-
masteilen muistelin.

— Voilà, sanoi professori Batory sauhalli-
sesti, — tiesinhän, että muistaisitte. Nyt nrette, rakas toht-
tori, että olemme vanhoja ystäviä.

— Mutta, heura professori, minä olin silloin pie-
ni poika, kymmeneen tai kaksitoista vuotta — ja Te olitte
samanmukoinen kuin nyt. Minä taas varmasti nyt olen
vanhemman näköinen kuin te.

— Ehkei sentään, sanoi professori kohteliais-
ti hymyillen. — Olan mitä siitä? Aika on & suurin illusio-
ni. Minä pysyn aina samannäköisenä.

— Ettekö koskaan vanhene, herra professori?

— En, rakas tohtori, Vanhentuminen riippuu siitä, että ihminen ei ole itsensä eikä luonnon herra. En lue ikääni vuosissa. Minä syynäin silloin, kun saavutin herruuden. Ja siitä on inhimillisesti katsoen pitkä aika.

— Ja te yhä elätte samassa ruumissa?

— Jos ruumis kuluu, vaihdan sen toiseen. Tämmöhän ei teitä hämmästyttä, rakas tohtori: Uskottehan jälleensyntyminen?

— Uskon kyllä. Mutta me ihmiset emme "vaihda" ruumistamme omasta tahdostamme. Kun meidän ruumiimme kuluu, kuoleamme pois. Ja kun luonnon käskyksi syynymme uudestaan, on meidän koko persoonallinen mielimme uusi. Emme muista mitään menneisyydestämme. Täten koitan tietoisesti: Mutta jos te, herra professori, olette tietoinen ja itsetoimiva tuossa kaikessa, ette ole tavallinen ihminen enää. Te olette adepti, niinkuin Blavatsky sanoi.

— Entä jos olisin?

Professorin sanoi tämän niin veitikkomaisen sydämellisesti, että kaikki pelko minusta hävisi ja tunsin olevani kuin kotona paraimman ystävän seurassa.

— Niin, minä ymmärrän, että olette adepti, herra professori. Sen olen koko ajan arvioinut. Sen arvioin jo keskustellessani herra Carignanin kanssa. Mutta saanko kysyä, ken te olette?

— Mitä nimestä? Kyllä tullette sen itse huomauttaa. Mutta sanokaa, rakas tohtori, toimii teissä jälleensyntymismuisti?

— Ihmettelen kysymystäni, herra professori, sanoin hämmästyneenä. — Adeptina epäilemättä näkisitte jättämi, jos en mitään muistaisi. Kysymykseenne osottaen, että epäilette minua jotakin muistavan. Osis on kuitenkin se, että muistin toimii kovin hatarasti ja huonosti.

104/ jos sitä muistiksi edes uskallan nimittää. Minulla on vain joitakuin muistikuvia - mitä lienevät - menneisyydestä, ehkä useammastikin elämästä. Mutta en niiden nojalla osaa enkä uskalla tehdä erikoisia johtopäätöksiä.

- Ettekö osaa lokalisoida ajassa ainoatakaan inkarnationsi?

- Jos uskaltaisiin niin ajatella, olisinko elänyt Kristuksen aikana, jostain juna-asuun.

- Mitä mahdollonta siinä olisi? Milloin ihmiset elivät silloin.

- Niin, mutta tarkoitan, että Palestiinassa ainakin kerran näin Kristuksen.

- Se on jo vähän tarkemmin määritetty. Mutta sitä on pitkä aika ja te olette sen perusteella varmasti elänyt maan päällä. Ettekö muista mitään viimeisestä syntymästäne, rakas tohtori?

- En voi sanoa. Mutta minulla on kuin aavistus.

- Mikä?

- Että elin suuren ranskalaisen vallankumouksen aikana.

- Oh, kertoka minulle jotain aavistuksestanne, rakas tohtori.

- Mutta, herra professori, aavistukseeni perustuu valloituksen mitättömyyden ja nauruttavien seikkokien. Minä todella häpeän.

- Nämä ovat vakavia asioita, herra tohtori. Ei häpeä ole paikallaan. Kertokukhan.

Istuin hetken mietteissäni.

- Rakas herra professori, aloitin, - kuten tiedätte, olen Suomessa syntynyt. Äidinkieleni oli ruotsi. Suomea opin vasta myöhemmin ja myöhemmin myös muuten nimeni, joka oli ruotsalainen, suomalaiseksi. Kotka on suomalainen sana ja

105) merkittävää aigle. No niin, pienestä lapsesta kaiken rakastin
intohimovisesti ranskan kieltä ja vähän myöhemmin myös italian
kieltä. Ranska sain omasta pyynnöstäni oppia ja pienehköä.
— Te puhuttekin ranskaa erinomaisesti, täy-
sien ranskalaisella accentilla, pisti professori väliin ja joi-
tain syytti tunsin itseni onnellisemmaksi hänen kiitok-
sestaan kuin kaikista Parisissa kuulemistani imarteluista.
— Minusta tämä hetki on oivallinen tuki aavistuskal-
lenne.

— Se onkin ehkä ainoa todellinen, herra pro-
fessori.

— Antakaa kuulla ^(eteenpäin) ~~oikeas tohtori~~; te olette mi-
lestäni saan en vaatimaton arveluissanne.

Jatkoin taas muistelmiani:
— Keväinen itäpäiväaurinko vaikutti minuun
lapsena tavattoman voimakkaasti. Tulin melkein sairaksi mie-
lettäni. Sini oli sekä kauhua että kaivon. En tietythi osan-
nut analysoida tunteitani silloin, mutta myöhemmin olen
~~ymmärtänyt~~ ^{tulkinnut} itselleni: jokin vanha ja keuhko ~~on~~ jätti hyvästi;
jokin uusi, jonka valo oli häikäisevä, oli tuleva tilalle. Se
pelotti ja kauhistutti, se herätti voittamaton kaivon vanhaan.
Ymmärrättekö, herra professori? En osaa kuvata tekem-
isiä.

— Saan elävä kuvaus henkisesti ristiriitais-
ta l'ancien régimen ja vallankumous, ymmärrättekö sitä seuraavan kei-
sariajan silillä. Jotakin sen tapaisia mahtoisat suuret as-
teliset tunteita. Entä vielä, oikeas tohtori?

— Seuraava muistelmä on harsunkuvainen, mutta
kerron sen, koska niin tahdotte. Esitettiin Helsingissä ensimmäis-
tä kertaa Victoria Sardoun kappaletta "Rouge Suosariin." Olin
muori joika. Olin yksin teatterissa. Tunnuttehan Sardoun näy-
telmän? Sini on proloogi. Pesijättären puotihuone. Ovi ~~on~~
ikkunat kadulle. On heinikuun 14 päivä 1789. Yhtäkkiä kuu-
lum huuto ja melua kadulta. Ihminen juoksee ohi. Huudetaan
à la Bastille, à la Bastille! Ja tiedättekö, herra professori? Mi-

106) nä istun tuolillani aivan järkytetyinä. Olin melkein mennätri-
noksiin. "Tuossa harrainun pitää olla mukana", huusi sydän-
meni. "Minun pitää nähdä, kuinka Bastilji valloitetaan."
Olin suostaan sairas enkä osannut seurata riipustamoa ta-
pahtumia. Eikö tämä ollut naurettava, herra professori?

— Miksikä niin? Epäilen, olitteko mukana Bas-
tiljin valloituksessa, mutta kyllähän jokainen ihminen Parisissa
kuuli siitä ja kyllä se vaikutti järkyttävästi. Sehän olikin
vanha ajan loppu.

— Pidättekö siis teatterivaikutelmiani jonkin-
laisena muistona? Itse olen niin ajatellut salaisesti, sen tun-
nustan, herra professori.

— Miksei se olisi muistoa, sahas tohtori?
Te elitte siihen aikaan. Minä tiedän sen.

— Te tiedätte?

— Minä tunsin teidät ^{muistokäden hämmästyksenä.}

— Te tunsitte minut! Ken setten olen?

— Joskus tulitte sen muistamaan

15 tulla mylkkänä. Akkia sanoin:

— Herra professori, tämä linna, jossa asutte,
teidän ja teidän palvelijainne puolelta — kaikkihan on siltä
ajalta.

— Ehti se auttaa muistianne?

— Ei, ei, en osaa mitään nähdä. Minä ovel-
kein pelkään. ja minä pestin kasvoni käsilläni.

— Ulmeinen reumastus onkin vaikein muistaa.
Te ette jaksane sitä muistaa vielä kantaa. Se on liian tuore. Sit-
teinen persoonallisuutenne vaikuttaisi nykyiseen liian voimak-
kaasti. Melkein kuin itäpäivinä aurinko lapsen oleskeluun.
Vasta kun täydellisesti voitatte pelon, kykenette muistaa-
maan. Mutta eikö teillä ole edes muistusta mitään muis-
tia?

Katsahdin ylös ja tuijotin professoriin.

— On, lausuin kuin torjuten jotain ajatusta.

— On, minulla on kuin hämähä muisto teistä, professori. Te

108) joi meidän kanssamme. Hän ei liioin puhunut mitään, mut-
te Carignan sitä vastoin oli puhelias - aivan toisenlainen kuin au-
tossa tullessamme. Jollen erehtynyt, kehotti professori sil-
mäyksellään häntä puhumaan.

Ja kumma! Oliko kuin Carignan olisi aavis-
tanut, mistä one professorin kanssa olimme keskustelleet, sil-
lä hän rupesi mitä luonnollisimmalla tavalla kertomaan kas-
kuja Louis XV:n ~~ennen~~ ja Louis XVI:n ~~mentään~~ hovista. Hän
nellä oli itse asiassa erinomainen kertotuskyky. Kaikki tuli
eläväksi ja kuulija olisi voinut vannoa, että kertoja itse oli
ollut mukana tapahtuksissa. Näissä oli useimmiten jikanatti
käärne, joka väkisin pani hymyilemään. Professorinkin seu-
pöissä värähti jiväsi hymyn häive. Mutta koska ne ei-
vät kuulu asiaan, en niitä tässä muistele. Minulle jiväsi
se vaikutelma, ettei hän ollenkaan ollut ~~seur~~ tavallisen
palvelija-sihteri, joksi hän oli itseään esittänyt. Kuka
hän oikeastaan oli, jäi minulle arvoitukseksi.

- Nyt toivotan teille hyvää yötä, rakas toh-
ton, sanoi professori aterian päätyttyä. - Vieh ei ole kovin
kaan myöhäistä, mutta te löydätte huoneessanne valikoi-
man kirjoja, jos ette heti tahdo panna maata.

Professori Batory poistui "nuoren" ~~st~~ hert-
tuan seuraamaan. ~~Se~~ Kirjoitan "nuoren" lainausmerkeillä, sillä
en tiedä, ~~on~~ minkä ikäisiä ihmiset olivat tässä luonotussa
kirjassa. Ehkä he kaikki olivat arvaamattoman vanhoja, eh-
kä Carignankin oli vanhus nuorukaisen haahmossa.

Kaksi palvelijaa kytättiläni kanssa saattoi
minua entiseen kuninkaalliseen onakuuhuoneeseen. Pieni kir-
jahylly oli todella huoneessa. Lueskelin jonkun ~~oikea~~ tunnin
Louis XVI:n aikana painettua ~~oikea~~ Tempeliherrain histo-
riaa ja laskenduin sitten levolle imperiaalisenkyytiin, jossa
pian nukahdin.